

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

listopad 2025

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně

Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

původně jsme mysleli, že o politice nebudeme psát vůbec nebo jen velmi zřídka. Bylo nám však jasné, že její spojení s environmentálními tématy je velmi úzké. Nezbývá nám tedy nic jiného než informovat i o tomto dění. Stejně tak víme, že nemůžeme v našich textech zaručit stoprocentní nestrannost. Pokud jsou životní prostředí nebo jeho složky ohrožovány konkrétními názory, politiky, úředníky nebo politickými subjekty, zveřejňujeme tyto události bez okolků a bez návaznosti na osobní politické preference. A stejně tak činíme i v případech pozitivních, kdy politika zasahuje do environmentálního dění ve snaze zlepšovat, zachraňovat nebo napravovat. Je také možné říci, že boj o ochranu přírody

Z obsahu tohoto čísla:

Písečtí odmítli v referendu stavbu.....	2
Jane Goodallová zemřela ve věku 91 let	3
Světlík lékařský - středověká „vzácná“...	3
Předseda Motoristů ministrem.....	5
Objevy detektiva Ledňáčka.....	6
Ekošpeky - 26. Zahradní chemie.....	7
Stroček trubkovitý - nevzhledná.....	8
Večer s dokumentem - 141. díl.....	8
Moje oblíbená podzimní ploštice.....	9
Pohled oknem - Jane Goodallová.....	11
V dušičkových dnech.....	12
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	13
Rostlinné smetany, omáčky.....	14
Inspirace z Veget Festu 2.....	15

na politické úrovni je jedním z mnoha způsobů. A vůbec se nechci pouštět do rozboru toho, zda jde o vrstvu nejúčinnější nebo nejpotřebnější. Stejně jako potřebuje příroda silný hlas na papíře, potřebuje i šikovné a nadšené lidi, kteří se nebojí zašpinit venku. A také samozřejmě všechny, kteří jsou někde mezi tím. Pokud si i přes to všechno myslíte, že konkrétní činy jednotlivců jsou v tom moři zmaru zbytečné, buďte si jisti, že to tak není (i když se to tak často může zdát). Někdy by stačilo

Foto Břetislav Kocek

přidat svou osobu nebo konkrétní čin na tu „správnou“ misku vah. Hlasovacím lístkem u voleb, podpisem na petici, účastí na terénní akci... Protože jak už kdysi řekl Edmund Burke: „K vítězství zla stačí, když dobří lidé budou sedět se založenýma rukama.“ Kolem nás je totiž spousta aktivních a houževnatých lidí. Bohužel je jich prozatím příliš málo. Ale jsem přesvědčen, že by jich nemuselo být o tolik více. Zatím vítězí pasivita a lhostejnost, která je v dnešní moderní, konzumní a digitální společnosti tou nejjednodušší a mnohde podporovanou cestou. Pokud by se to podařilo změnit, promítlo by se to do všech úrovní snah o zachování přírody, včetně té politické.

Hezký zbytek podzimu, váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Písecký odmítli v referendu stavbu spalovny odpadů

Jak jsme informovali v [předminulém čísle](#), paralelně s volbami do Poslanecké sněmovny první říjnový víkend proběhlo v Písku i všelidové hlasování o chystaném projektu spalovny odpadů, která by měla vyrůst v blízkosti města. Referendum dopadlo v neprospěch spalovny. Občané Písku dali jasně najevo, že si zde takový projekt nepřejí. Z 12 170 platných hlasů se proti výstavbě vyjádřilo 57,41 % hlasujících (viz [zde](#)). Z důvodu vysoké účasti a dosažení potřebné úrovně oprávněných osob je tak výsledek referenda platný a pro zastupitele města závazný.

Písek, stejně jako další města, která se měla na projektu podílet, resp. do spalovny dodávat svůj vyprodukovaný odpad (Strakonice, Milevsko, Horažďovice, Vodňany a Blatná), budou teď muset najít jiný model svého odpadového hospodářství. Nabízí se samozřejmě projekty dalších (jihočeských) spaloven. Pokud vzniknou kromě písecké všechny ostatní plánované (zejména ZEVO Vráto a Planá), bude jejich kapacita pro objem jihočeského odpadu dostatečná. Nevznikne tak větší převis kapacity spaloven nad množstvím odpadu, který bude v blízké budoucnosti k energetickému využití k dispozici a který by závažně komplikoval šetrnější způsoby nakládání s odpady dle legislativně zakotvené hierarchie.

Zatím je však současná situace prezentovaná jako konec jediného smysluplného způsobu nakládání s našimi odpady a samozřejmě se objevují i obavy o zvyšování finančních nákladů pro občany. Je zcela zřejmé, že pálit odpad za městem nebo

ještě lépe u sousedního města je nejpohodlnější a patrně i nejlevnější varianta. Ale měli bychom se také ptát, jestli je to varianta nejrozumnější a jaké by měla další důsledky.

V projektu chystané písecké spalovny byla uvedena jako součást zařízení moderní optická třídící linka. Jednou z možností je tedy tato cesta (po vzoru např. separační linky v Pardubicích - viz [zde](#)) ve smyslu posunu k cirkulární ekonomice a hierarchii nakládání s odpady. Pro Písek, který díky svému jinak vzorovému přístupu k odpadovému hospodářství a zodpovědnosti místních obyvatel vyhrává jedno ocenění Odpadový Oskar za druhým (viz [zde](#)), by tento směr byl určitě jednou z myslitelných alternativ.

Mnohá data (včetně pokusu s kontejnerem před dvěma lety ve Strakonici) dlouhodobě ukazují,

Foto Petr Brož

jak velké rezervy máme v třídění a zejména samotné recyklaci základních materiálů. Kolem 60 % směsného komunálního odpadu tvoří dále recyklovatelné složky. Z obsahu žlutých kontejnerů končí zhruba dvě třetiny jako nerecyklovaný výmět atd. Zde tedy můžeme spatřovat obrovský potenciál v jiných způsobech nakládání s odpady, než je jeho energetické využívání. Ano, vyžadovalo by to samozřejmě zcela jiný koncepční a dlouhodobější přístup. A také práci na vytváření nových recyklačních kapacit a dalších projektů. Ale je to možnost, jak změnit dlouhodobě nevyhovující trajektorii, pod kterou se skrývá pouze přesměrování odpadů ze skládek do spaloven.

Že se boj o tak velký projekt, jakým je písecká spalovna, neobejde bez využití všech dostupných prostředků, bylo nasnadě. Vše samozřejmě vygradovalo vyhlášením referenda. Jeho samotnému konání se na poslední chvíli zástupci města Písku snažili zabránit u soudu. Návrh na zrušení referenda však byl zamítnut (usnesení viz [zde](#)). Na tomto soudním procesu je poměrně zajímavá osoba navrhovatele. Ing. Jiří Klicpera, CSc. totiž vystupoval jako soudní znalec v případě otravy řeky Bečvy, podílel se na obžalobě společnosti Energoaqua a sám poté čelil žalobě kvůli neoprávněnému zpočtybnění certifikátů (viz [zde](#)).

Další dění kolem projektu budeme samozřejmě sledovat.

Písecké referendum nebylo ani zdaleka jediným, které se ve stejný čas v Jihočeském kraji uskutečnilo. V Peči na Jindřichohradecku odmítli výstavbu větrných elektráren. Naopak v Mišovicích na Písecku těsnou většinou větrníky prošly a budou se zde stavět. Obyvatelé Skalice na Tábořsku prostřednictvím referenda zastavili chystanou těžbu štěrkopísku a bentonitu (více viz [zde](#)).

Občas zaznívají hlasy, které odmítají možnost široké veřejnosti rozhodovat o „odborných“ věcech. Tato připomínka je sice relevantní, ale má jednu zásadní slabinu. Podle její logiky bychom museli zrušit celý demokratický systém voleb. Protože i pro výkon politické funkce je třeba odbornost,

kteřou velká část veřejnosti nemá. Jde však o výkon, který ve svých důsledcích ovlivňuje nás všechny. Máme tedy právo o něm rozhodovat. Stejně jako mají právo rozhodovat obyvatelé obcí o projektech, které by mohly po dlouhá léta ovlivňovat jejich životy. Je na politikách, aby dokázali věci veřejné srozumitelně komunikovat a výsledky všelidového hlasování respektovat. -jj-

Jane Goodallová zemřela ve věku 91 let

Naděje umírá poslední. Podle tohoto rčení by nás Jane Goodallová musela všechny přežít. Bohužel se tak nestalo. V první říjnový den roku 2025 obletěla svět zpráva o úmrtí této osobnosti. Britská zooložka, primatoložka a po značnou část života také ikona světového environmentalismu zemřela během svého přednáškového turné v Kalifornii. Pro přírodu a životní prostředí se tak snažila bojovat do poslední chvíle. A i když stála proti mocnému nepříteli, její boj probíhal skrze skromnost, pochopení a pozitivní energii. A podařilo se jí změnit mnohé. A hlavně byla nadějí pro všechny, kterým zkáza životního prostředí není lhostejná. Protože věřila, že máme moc napravit to, co jsme pokazili

Jane Goodallová byla jednou z těch, kteří začínali svou kariéru jako „obyčejní“ vědeckí pracovníci. Postupem času a na základě nabytých informací a zkušeností však její zájem a záběr přerostly v touhu a zodpovědnost pomáhat. Podobně jako jiní pozorovala postupné mizení přírodního ráje i jeho mimolidských obyvatel.

Do širokého povědomí vstoupila svými revolučními poznatky o chování našich nejbližších příbuzných - šimpanzích. Do velké míry nabourala nejen některé konformní vědecké postoje, ale také zasáhla citlivé místo mnoha lidí s antropocentrickými postoji. V symbolické i faktické rovině snížila schod mezi námi lidmi a ostatními mimolidskými zvířaty. V průběhu vědecké práce své úsilí směřuje i do environmentální, aktivistické oblasti. Vzniká The Jane Goodall Institute, který má nyní celosvětovou působnost. Jeho cílem je ochrana přirozeného přírodního prostředí. Rovněž globální dosah zaznamenal i program Roots & Shoots. Ten se snaží mnoha různými způsoby podporovat místní komunity, bez kterých samozřejmě ochrana cenných ekosystémů není myslitelná, resp. mnohdy selhává na zajištění základních potřeb domorodých obyvatel.

Foto Jeekc

Samotné životní pouti Jane Goodallové už jsme se na stránkách tohoto časopisu věnovali. Za některými zajímavými filmovými materiály souvisejícími s její osobností jsme se ohlédlí v [č. 9/2023](#). Zde jsme také přiblížili její poslední knihu - Knihu o naději. Na stránkách tohoto vydání Kompostu nám dovoluťe zavzpomínat ještě prostřednictvím povídání o její starší knize Pohled oknem (str. 11) a v roce 2018 uvedeného životního medailonku Jane Goodallová - životní příběh (str. 8). -jj-

Překopávky

Světlík lékařský - středověká „vzácná voda“ projasňující lidský zrak

Světlík lékařský (*Euphrasia officinalis*) je vzhledově atraktivní léčivá bylina z čeledi zárazovitých (*Orobanchaceae*), dříve řazená do čeledi krtičníkovitých. Lidově se nazývá "ambrožka". Jeho původní areál výskytu zahrnuje skoro celou Evropu (s výjimkou severní Skandinávie a nejjižnějších oblastí Středomoří) a západní Asii, ale dnes zdomácněl také v USA. U nás i na Slovensku se nachází roztroušeně v zásadě na celém území, avšak výrazně méně často v zemědělsky obdělávané krajině. V širším měřítku ovšem nejde o druh nijak vzácný, natož ohrožený, proto není do žádné z příslušných kategorií řazen ani legislativně chráněn. V ČR kromě nominátního poddruhu (*E. officinalis subsp. officinalis*) ještě zcela běžně roste *E. officinalis subsp. rostkoviana* (světlík lékařský Rostkovův). Jako taxony kriticky ohrožené a ustupující (kategorie C1t) jsou chráněny pouze oba tzv. horské poddruhy světlíku - *E. officinalis subsp. rostkoviana var. monticola* (horský typ taxonu s. l. Rostkovův kvetoucí časněji, obvykle už od května do poloviny července) a *E. officinalis subsp. picta* (světlík lékařský pestrý; jeho základní rozlišovací rys = řídce a výlučně nežláznaté ochlupení).

Světlík dává přednost biotopům s mírně kyselou půdou, která je středně úživná, lehká,

**Porost světlíku na louce u Volyně,
foto Alan Šturm**

mus poloviční neboli hemiparazitismus.

Kořen světlíku je tenký a vřetenovitý tvaru, což má přímou souvislost právě s výše popsaným poloparazitismem. Lodyha může dosahovat výšky až 30 cm; je přímá, měkce ochlupená, bohatě větvená a často již ve své dolní části hojně olistěná. Listy k lodyze téměř přisedají, jsou vejčitého tvaru s hluboce vykrojenými zuby a pokrývají je četné žláznaté chloupky. Stejně ochlupené jsou rovněž listeny. Květy bývají zhruba 1 cm dlouhé a uspořádané do květenství označovaného jako lichopřeslen (vřetenito je zkrácené a boční větve je přerůstají). Květní kalichy jsou zelené a pýřité, zatímco koruny bílé se žlutě zbarvenou trubkou. Na spodním pysku nesou nápadnou žlutou skvrnu a protkává je výrazné fialové žilkování. Tyto poutavé znaky pravděpodobně pomáhají lépe navést opylující hmyz do středu květní trubky. V přírodě opravdu můžeme pozorovat zvýšenou oblibu kvetoucích světlíků u včel. Výjimečně může mít celá květní koruna světlíku lilákově fialovou barvu. Světlík kvete v období od května do října. Jeho plodem je tobolka (capsula), jež po uschnutí pukne a uvolní semena.

Ve starších dobách - a především v lidovém léčitelství - byl světlík dlouho v první řadě užíván při únavě očí a na oční choroby (zánět spojivek nebo "ječné zrno"). Dosud ostatně na tuto skutečnost upomíná jeho slovenské rodové jméno "očianka". Sbírala se celá nať rostliny (*Herba euphrasiae*) a macerovala ve vodě. Do té se pak namáčely obklady na oči. Tento postup dnes obecně není považován za vhodný, protože hrozí zanesení choroboplodných zárodků z vody do očí. Přesvědčení o léčivých účincích světlíku v případě očních chorob zřejmě vycházelo z tehdejší doktríny signatur (nauky o vnějších znacích), kdy v tomto případě květ světlíku svou velkou žlutou skvrnou a nachovou žilnatinou lidem připomínal zarudlé a krví podlité oko, tedy podle nich signalizoval, že se má užít jako lék právě na dotýčný neduh. Poprvé je písemně uváděn jako lék pro oči ve spise ze 14. století, kde ho autor dokonce označuje za "vzácnou vodu" projasňující lidský zrak. V barokním anglickém eposu Ztracený ráj od Johna Miltona (1667) světlík spolu s routou poslouží archandělu Michaelovi k projasnění Adamova zraku pokaženého pozřením ovoce poznání. Avšak i dnes bývá někdy světlík na oční nemoci doporučován, takže asi záleží na uvážení každého, jestli ho použije...

Ani moderní vědecké poznatky ovšem úplně nepochybně léčivé účinky světlíku.

píščitá, ale zároveň spíše vlhká. Vápnité půdy pak vysloveně nesnáší. Jeho oblíbená stanoviště tedy představují hlavně vlhčí louky (mírně suché též dokáže akceptovat), pastviny, vrchovinné smilkové trávníky a horské acidofilní trávníky. Oproti tomu lesní okraje a paseky až tolik nevyhledává, i když rovněž zde ho můžeme nalézt. Setkat se s ním lze především ve společenstvech vázaných na jeden ze dvou druhů těchto trav - psineček obecný (*Agrostis capillaris*) nebo smilka tuhá (*Nardus stricta*). V našem mikroregionu jeho nálezy uvádí botanik Radim Paulič zejména u okrajů pšín a cest v lese Hliničná u Strakonice, na severozápadním okraji vrchu Tisovníku nedaleko vesnice Hubenov, na louce u PP Ryšovy v katastru obce Droužetice či při kraji lesa Hájoznice západně od osady Smiradice (dnes místní část obce Sousedovice; zde roste poddruh s. l. Rostkovův). Já jsem nedávno světlík v hojném počtu našel na louce na severním svahu vrchu Královice u Volyně, cestou k poutní kapli Anděla Strážce.

Co se způsobu jeho fungování týká, tak za zmínku stojí především částečně parazitický způsob života. Ostatně řada zástupců čeledi zárazovitých, v první řadě samotný rod záraza (*Orobanch*), jsou rostliny se zakrnělými dužnatými listy bez chlorofylu (zelené barvivo) připomínajícími šupiny, a tudíž jsou nuceny plně parazitovat (holoparazitismus) na kořenech jiných vyšších rostlin. Světlík oproti nim zelené lodyhy ani listy nepostrádá a dokáže si tak pomocí fotosyntézy vyrábět životně důležité organické látky. Z tohoto důvodu se sice pomocí příchytých kořenů zvaných haustoria také napojuje na kořenový systém hostitelské rostliny (obvykle určitého druhu trávy či jitrocele), od níž však čerpá jen látky anorganické, tj. vodu a minerály. V daném případě se jedná o parazitis-

Foto Alan Šturm

Rostlina totiž obsahuje deriváty sacharidů zvané glykosidy, např. aucubin, catalpol a euphosid; dále potom třísloviny (taniny), silice, flavonoidy, fenol (karbolová kyselina), lignany (v lidském těle mohou působit jako antioxidanty), provitamin A, vitamín C a malé množství éterických olejů. Kvůli uvedeným látkám má nať světlíku mírně hořkou chuť. Ze sušené nati je proto vhodné uvařit si čaj, který pomáhá ulevit od kašle a chraptění. Usušená a rozdrčená droga také slouží k výrobě tablet podávaných při trávicích a dýchacích obtížích. V současné medicíně se jednoznačně preferuje tento vnitřní způsob užití světlíku před vyplachováním očí jeho výluhem nebo před obklady. **Alan Šturm**

Použité zdroje:

- 1) botany.cz/cs/euphrasia-rostkoviana
- 2) cs.wikipedia.org/wiki/Poloparazitismus
- 3) cs.wikipedia.org/wiki/Světlík_lékařský
- 4) Euphrasia officinalis - světlík lékařský, databáze Pladis.cz
- 5) HURSTOVÁ, K.: Pozoruhodný svět bylin, Vydání první, Euromedia Group, a.s., Praha 2019.
- 6) NOVÁK, J., SKALICKÝ, M.: Botanika, Čtvrté vydání, Powerprint, Praha 2017.

Předseda Motoristů ministrem životního prostředí?

To, že volby dopadly tak, jak dopadly, na tomto místě hodnotit nechci. Dalo se to očekávat a je to v první řadě vizitka a zrcadlo českého národa. To, co se však odehrává během povolebního vyjednávání, už komentovat musíme. Zvláště pak proto, že se to bytostně dotýká tématu našeho časopisu. Konkrétně jde o obsazení postu ministra životního prostředí po končícím Petru Hladíkovi.

Hnutí ANO ovládlo letošní volby, s tím tak nějak všichni počítali. Pro plánování nové vlády tedy bylo rozhodující, kdo z tábora kritiků vlády končící nakonec do sněmovny pronikne a jak moc se bude svými zástupci na obsazení resortů podílet. Pro skomírající zbytky demokracie v naší zemi pod těžkou palbou populistických a extremistických uskupení byl potěšující výsledek komunistů z hnutí Stačilo!, kteří nepřekročili pětiprocentní hranici. A samozřejmě také výsledek SPD, která oproti očekávání výrazně ztratila. Očekávaným zklamáním pak je úspěch bizarního projektu Klausova institutu v podobě nové strany Motoristé sobě. A právě tohle uskupení nyní promlouvá do sestavování vlády nejhlasitěji.

Pokud bychom se s tím, co se nyní na české politické scéně odehrává, pohybovali na úrovni politické satiry typu Česká soda, prohlásili bychom, že jde o jeden z povedených dílů. Smutné je, že tohle je tvrdá realita. Ale i to se v politice občas stává.

Petr Macinka, foto Vox España

Obsazení postu ministra životního prostředí, o kterém bude řeč, zůstalo tak trochu v zákrytu za křiklavější a mediálně vděčnější kauzou. A to snahou čestného prezidenta Motoristů Filipa Turka stát se ministrem zahraničí. Asi si taky možná říkáte, že snad není možné, aby se šovinistická karikatura machistického nadsamce se sklony k rasismu a neonacismu stala reprezentativní postavou na tak důležitém místě. I když to celé nebyl vtip, myslím si, že je velmi málo pravděpodobné, aby k něčemu takovému došlo. Na tohle konto již koluje jedna vystihující glosa: „Všichni už si tak nějak myslí, že se Filip Turek nemůže ze zcela zřejmých důvodů stát ministrem zahraničí. Všichni kromě Filipa Turka.“ Jediným důvodem, proč se o tom všem ještě mluví, je vlastně jenom matematický předpoklad účastenství strany Motoristé sobě na formující se vládě.

O poznání tíživější je situace kolem postavy předsedy této formace Petra Macinky. Pokud by neměl být násilník a rasista ministrem zahraničí, měli bychom se úplně stejně tázat, zda by měl být ministrem životního prostředí popírač klimatické změny, ideologický odpůrce ochrany přírody a co je možná úplně nejhorší - člověk, který je prodlouženou rukou fosilního průmyslu.

Některé Macinkovy výroky už stačily za tu krátkou dobu zlidovět podobně jako výlevy Filipa Turka na sociálních sítích. Heslo, že na ministerstvu poteče zelená krev, tak jenom pro úplnost dokresluje souvislosti, které musí každému průměrně inteligentnímu člověku dojít samy od sebe. Potenciální ministr, který už dopředu otevřeně projevuje svou představu o rozložení resortu, který by měl hájit, je však v české kotlině prozatím novinkou. Je to něco, jako kdyby měl na post ministra zdravotnictví nastoupit člověk, který si myslí, že rakovina by se měla léčit Priessnitzovými zábaly a nemocnice jsou zbytečný výmysl diktovaný Bruselem.

Když se však podíváme za oponu bizarností, poodhalíme skutečné motivace. Nenajdeme však nic zásadnějšího než obyčejný lobbying zájmových skupin. Rozehřívacím kolečkem je identifikace miliónového daru

pro hnutí od člověka, který bojoval proti vyhlášení CHKO Soutok (viz [zde](#)). Podnikatel a myslivec František Fabiřovic se v nedávné minulosti už dostal do křížku s legislativními předpisy skrze uzavření obory Obelisk veřejnosti (viz [zde](#) a [zde](#)). A zjevně mu existence nově vyhlášené CHKO ztěžuje jeho podnikatelskou činnost a hospodaření na rozsáhlých polnostech.

Co všechno by se mohlo pod Petrem Macinkou jako ministrem životního prostředí octnout v ohrožení? No prakticky všechno, co bylo obtížně za posledních několik volebních období vybudováno. Jakžtakž fungující podpora obnovitelných zdrojů energie, struktura i samotná existence národních parků (včetně vyhlášených bezzásahových zón) nebo třeba fungující dotační tituly (NZÚ, kotlíkové dotace...). Jakýmsi koloritem už je pak torpédování dohody Green Deal, aniž by zúčastnění tušili, co komu vlastně může přínést.

Ale ten nejpodstatnější a nejnebezpečnější poslední dílek do jednoduchého Lega role Motoristů na MŽP je přímé napojení této strany na fosilní průmysl. Není žádným ani veřejným tajemstvím, že hlavním sponzorem Institutu Václava Klause (a tedy potažmo Motoristů) byl za poslední měsíce nejmocnější český uhlobaron Pavel Tykač (viz [zde](#)). Nový projekt v podobě horkého železka posledních voleb tak není nic jiného než jedna z podob finanční hry českých oligarchů a rámování legislativního prostředí dostupnými prostředky. A určitě nejde o žádné drobné. Na MŽP totiž může být prostřednictvím nastrčených loutek manipulováno s podobou emisních povolenek, úhradami za rekultivace zničených severočeských uhelných pánví nebo dotacemi na další využívání fosilních paliv (viz např. [zde](#)).

Demonstrace 19. 10. 2025, foto Petr Zewlakk Vrabec

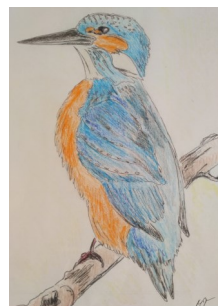
Na základě všech těchto souvislostí se samozřejmě zvedla zasloužená vlna odporu veřejnosti, která vyvrcholila mnohatisícovou demonstrací na Hradčanském náměstí v Praze v neděli 19. 10. (viz např. [zde](#)). Usazení konkrétních lidí do ministerských křesel může ještě nějakým způsobem ovlivnit prezident republiky. Jestli však v případě jmenování Petra Macinky sebere dostatek odvahy jako před dvěma lety Zuzana Čaputová na Slovensku, která odmítla jmenování podobně „závadného“ kandidáta Rudolfa Huliaka, těžko říci.

Poslední slovo bude mít samozřejmě Andrej Babiš, kterému se sen o vládě pod jeho taktovkou a samozřejmě potřebné imunitě pro jeho osobu může velmi snadno změnit v noční můru. I když se zástupci ekologů s šéfem vítězné strany sešli a pokusili se mu vysvětlit nevhodnost kandidáta Motoristů i vzhledem k programovému prohlášení hnutí ANO, zatím se nezdá, že by na to Andrej Babiš slyšel (viz [zde](#)). Každému je tak nějak jasné, že noví ministři budou obsazováni podle úplně jiných klíčů, než je případná úroveň jejich kompetence pro zvolený resort. Babiš v tuto chvíli hraje o víc než o názor veřejnosti. Zatím se zdá, že tento mediálně vděčný humbuk využívá k zakrytí pro něj podstatnějších problémů. Otázkou však zůstává, zda se bude snažit poskládat vládu se dvěma nevyzpytatelnými subjekty a jejich zástupci a riskovat tím budoucí rozkol a předčasné volby, nebo sáhne do tábora pro tuto chvíli opozičních uskupení a pokusí se najít nějaký chatrný průsečík budoucí spolupráce. Tím by možná popudil nemalou část voličů, ale ušetřil by nás i sebe samotného nemilých překvapení a extrémů v podobě Filipa Turka nebo Petra Macinky. -jj-

Objevy detektiva Ledňáčka

Potkali jste se někdy s bělozubkou šedou? Detektiv Ledňáček se s ní nevidá, ale slyšel její jméno od lidí. Hned si ji podle něj tenkrát představil jako malé zvířátko s hodně temperamentní povahou, žijící někde ve skrytu. Tímhle odhadem se trefil úplně přesně a brzy se mu to potvrdilo, když se dozvěděl ještě další podrobnosti. O jednu se s námi už nedávno podělil a řekl si, že si nás teď tak trochu přezkouší, jestli jsme si ji zapamatovali.

Jako náповědu přidá skutečnost, že bělozubka patří do velké rodiny rejskovitých. Je tedy příbuzná i s rejskem vodním a menším, o nichž byla řeč minule a s rejsky z čísla [7/2024](#). Většinou vlastností se jim podobá. A díky tomu už o ní víme tolik, že se můžeme hned pustit do zodpovídání Ledňáčkových otázek.

- Pro dospělé: Vzpomněli byste si ještě i po několika týdnech, kdy jste už o bělozubce od detektiva Ledňáčky slyšeli? A co to bylo?

Foto Zag

- Pro rodiče vědecky založených školáků: Jak bělozubku rozlišíme od ostatních jejích příbuzných?
- Pro rodiny s batolaty: Říká se, že co je malé, to je milé. Však také někteří dospělí učí svá batolátka říkat „malá“, když si děti zkoušejí pohladit plyšáčka, kamaráda nebo nějaké krotké zvířátko. A právě bělozubky mají v cizině jednu tak maličkou příbuznou, že patří k nejmenším savcům na světě. V poměru k savci největšímu (plejtvákovi obrovskému), který váží 200 tun, je tak nepatrná, jako kdybyste srovnávali délku jednoho milimetru se vzdáleností z Prahy do Pardubic. Víte, jak se tahle mimořádná bělozubka jmenuje a kde žije?

Odpovědi najdete na straně 13. **-ah-**

Ekošpeky - 26. Zahradní chemie

Letošní zahradnickou sezónou bych rád uzavřel pojednáním, které bude více jakýmsi zamyšlením než popisem negativních dopadů nebo životního cyklu konkrétních výrobků. Řeč bude o nejrůznějších pesticidních přípravcích pro „ochranu“ sklizně na našich zahrádkách. A zabývat se budeme i širším (myšlenkovým) rámcem jejich použití, i když samozřejmě vliv chemických látek, ač používaných v malých množstvích, může být v globálnější sumě značný.

Pod pojmem zahradní chemie mám v tomto případě na mysli širokou škálu zejména insekticidních látek používanou na hubení nejběžnějších druhů hmyzích „škůdců“. V poslední době k nim přibývá i řada populárních přípravků k hubení invazivně se šířících plzáků (moluskocidy). Běžně k dostání jsou i některé rodenticidy - prostředky k hubení hlodavců - i když by se laickým okem zdálo, že k podobným zásahům je nutné přizvat odborníka. Do této širší rodiny můžeme přiřadit i dnes notoricky používané a všudypřítomné látky na hubení rostlin v čele s univerzálním a totálním herbicidem Roundup.

Pokud by všechny tyto přípravky byly používány v ojedinělých případech, kdy není jiného zbytlí, mohli bychom toto téma s klidným svědomím opustit. Problém je, že nákup podobné palety chemikálií dnes patří do základního arzenálu většiny běžných zahrádkářů a vlastně tím začíná každá sezóna na většině českých zahrádek. Pro úplnost přidejme ještě zcela zbytečné rašelinové substráty, které se do našich obchodů dostávají na základě těžení jednoho z nejceněnějších světových biotopů.

Dobrovolně prosypáváme půdu, na které pěstujeme jídlo pro nás a naše děti, kilogramy nebezpečných chemických látek, umožňujeme jejich průnik do širšího životního prostředí a rozvracíme přirozeně fungující ekologické systémy. Navíc podporujeme velké chemické firmy, aby dál tyto produkty chrlily na náš trh, a jejich běžné a mnohdy preventivní používání povyšujeme na zahradnickou normu.

Zahradničení tak dnes vnímáme jako neustálý boj s nepřátelskými entitami, které se snaží uzurpovat a zničit naši úrodu. Nevědomky si ale podstatnou část problému způsobujeme sami - právě chemickou válkou proti všemu živému na našich zahradách. V domněnání, že není jiného zbytlí, likvidujeme plošně nejen většinu přirozených hmyzích predátorů, ale nepřímě i konzumenty bezobratlých (ptáky, obojživelníky apod.). Samostatnou kapitolou je pak náš vztah k přirozeným opylovačům - vosám, sršním nebo samotářských včelám. Od malička jsme dezinformováni všeobecně rozšířeným povědomím o prospěšnosti včely medonosné, zatímco zahradní chemií likvidujeme takřka vše ostatní, co je opylování schopno (a dokonce mnohem účinněji). Asi jste si mohli všimnout, že k paletě přípravků přibýly konkrétní výrobky k likvidaci mravenců, vosích hnízd atd.

Foto -jj-

To, co v zahradě přežije náš chemický útok pod rouškou ochrany úrody (nebo snad méně zahradnické práce?) dolikvidujeme naší pomýlenou snahou o údržbu krátce stříženého trávníku a zahrady pokud možno bez přírodního „nepořádku“. Osobně by mě zajímalo, jaký je vlastně náš vybájený ideál, ke kterému se všim tímto snažíme přiblížit. Záhony izolované od zbytku zahrady, s inertním (v hobbymarketu) nakoupeným živným substrátem? Prostředí

prosté jakéhokoli hmyzu (protože přirozeně využívá vyšlechtěných druhů zeleniny bez přirozených ochranných látek jako svůj potravní zdroj)? Trávník takřka bez trávy, neřku-li ostatních rostlin, protože se v nich může ukrývat klíště, vosy nebo jiný „zákeřný“ živočich? Není v tom případě lepší zahradu vůbec nemít? Nakoupit si zeleninu v supermarketu? Chemizovaná bude úplně stejně a nikdo se při jejím pěstování nebude muset namáhat.

K sepsání tohoto žalozpěvu mě už nějaký čas inspiroval právě sortiment nejrůznějších zahradnických prodejen a v poslední době také rozšíření tohoto zboží do běžných obchodů s potravinami apod. V částech s prostředky pro ochranu rostlin a v přeneseném slova smyslu pro ochranu blaha majitele zahrady si člověk připadá jako ve specializovaném obchodu s chemikáliemi nebo tajném skladu se zbraněmi hromadného ničení. Je mi upřímně líto, že se tento přístup týká zrovna zahrady - prostorů, které mohou být v mnoha ohledech ostrovy života v mrtvé zemědělské krajině. -jj-

Stroček trubkovitý - nevzhledná pochoutka

Po několika letech se vracíme zpět do podzimního lesa a přinášíme další tip na zajímavou, i když ne moc dobře známou houbu, která může ozvláštnit nejen váš houbařský košík, ale také houbové gastronomické zážitky. Řeč bude o stročku trubkovitém. Na první pohled nenápadnému a také „nevzhlednému“ druhu. Velká část české houbařské veřejnosti se zhlíží pouze v hříbových houbách, což je obrovská škoda. Nejen, že se okrádá o mnoho zajímavých lupenitých hub, ale přichází také i o

Foto Eva Hadová

nálezy ostatních druhů - obtížněji zařaditelných do těchto dvou skupin. Stroček trubkovitý je jedním z nich.

I když se taxonomicky řadí do čeledi liškovitě, vzhled a tvar tomu odpovídá jen zčásti. Stroček má povětšinou nálevkovitý („trubkovitý“) tvar, u starších plodnic jsou charakteristické různě zahnuté a zprohýbané okraje. Dorůstá výšky do 8 cm, široký je zhruba do 4 cm. Vnitřek nálevky má velmi tmavé (až zcela černé) odstíny, z vnější strany je barva při suchém počasí našedlá a světlejší. Třeň je až k bázi dutý a celá houba je chrupavě měkká.

Biotop stročků není vyhraněný. Nejčastěji se vyskytují v bukových lesích. Roste hojně a často v kruzích a trsech. Úlovek tak může být značný. Jde o klasickou podzimní houbu rostoucí od srpna do listopadu. Není náhodou, že je tento druh zařazen na seznam tržních hub. Vyznačuje se příjemnou klasickou „houbovou“ chutí a v kuchyni má všestranné využití. Díky své tmavé barvě, kterou uvolňuje i do pokrmu, je ideální

ke zpracování do tradičního českého kroupového kuby. Konzistence houby také umožňuje sušení a jednou z možností zpracování je příprava houbového kořenického prášku.

Na základě svého charakteristického vzhledu a tvaru je záměna za jiné druhy málo pravděpodobná. Podobou je nejbližší příbuzná liška šedá (viz [zde](#)) s podobným biotopem a dobou výskytu. Od stročků ji můžeme odlišit na základě pro lišky charakteristických lišt na spodní straně klobouku. Určitou podobnost můžeme nalézt u chřapáče jamkového (viz [zde](#)), který však postrádá klasický nálevkovitý tvar. Oba uvedené druhy jsou poměrně vzácné, avšak jedlé, takže případná záměna je neškodná. Stroček je při bližším ohledání a při určitých elementárních zkušenostech snadno rozpoznatelný i začínajícími houbaři a byla by škoda nezařadit jej do repertoáru sbíraných hub. -jj-

Večer s dokumentem - 141. díl – Jane Goodallová - životní příběh

I v případě, že byste přečetli knížku Pohled oknem (viz str. 11), můžete si s klidným svědomím pustit tento dokument, který sice vypráví totožný příběh, ale z trochu jiného úhlu pohledu. Vznikl na základě nedávno objeveného rozsáhlého filmového materiálu, a jak už název napovídá, jde o jakýsi medailonek Jane Goodallové. Prioritně je zaměřený na její působení v rezervaci Gombe a kromě samotného výzkumu šimpanzů v přirozeném prostředí mapuje i důležité mezníky života hlavní postavy.

Na úvod je popsán chytrý tah Louise Leakyho, který si mladou Jane nevybral navzdory

absenci jejího formálního vzdělání a vědeckého zázemí, ale právě kvůli tomu. Obával se totiž, že zažitá a rozšířená antropocentrická vnímání postavení člověka v živočišné říši by mohlo v tomto případě bránit zásadnějším poznatkům.

Prvních několik měsíců v rezervaci Gombe (1960) je ve znamení velmi malých pokroků, kdy šimpanzi vnímají cizorodý prvek na svém území s velkou ostražitostí a pozorování nevede takřka k žádným výsledkům. Přítomná je i značná nervozita, protože je výzkum financován a bez hmatatelných poznatků by mohl být ukončen. Po této epizodě se ale obě strany dostatečně otkávají a Jane zaznamenává první pokroky. Na tomto místě je třeba uvést, že žádný podobně obsáhlý výzkum šimpanzů v přirozeném prostředí neprobíhal. Dosavadní znalosti tedy byly velmi kusé. O to větší pozdvižení způsobují zprávy o tom, že šimpanzi vyrábějí jednoduché nástroje, žijí velmi složitým sociálním životem a mnohé další. A samozřejmě to vyvolává i značný protitlak konzervativního vědeckého světa.

Foto Michael Neugebauer

Na základě spolupráce s National Geographic je do Gombe vyslán i kameraman Hugo van Lawick, který má výzkum dokumentovat. Později si Jane bere za ženu; příběh tedy obsahuje i tento prvek love-story, což je jeden z předpokladů, proč se mohl stát tak populárním. Dokument se věnuje i narození a vyrůstání syna a jeho výchova je samozřejmě v nějaké rovině konfrontována s podobnostmi v péči o šimpanzí potomky.

Po několika letech je Hugo odvelen do rezervace Serengeti, kde pokračuje ve své dokumentární činnosti. Rodina tam odjíždí s ním a Jane výzkum v Gombe koordinuje na dálku. Později se sem vrací už bez manžela jen se svým synem. Manželství nakonec končí rozvodem.

Po několika letech je Hugo odvelen do rezervace Serengeti, kde pokračuje ve své dokumentární činnosti. Rodina tam odjíždí s ním a Jane výzkum v Gombe koordinuje na dálku. Později se sem vrací už bez manžela jen se svým synem. Manželství nakonec končí rozvodem.

Film zachytil mnoho pozoruhodných okamžiků ze života šimpanzů, ale také samozřejmě i chvíle dramatické. Tou nejpodstatnější je asi epidemie obrny v šimpanzí skupině, která má za následek úhyn velké části pozorovaných zvířat. Podobnost našich nejbližších příbuzných s námi samotnými může každý z nás prostřednictvím záběrů nějakým způsobem hodnotit, ale jedná se pochopitelně jen o určité předobrazy nebo základní vzorce. A bylo by pošetilé roubovat konkrétní činy šimpanzů na lidi nebo naopak. Ale něco hluboce povědomého a fascinujícího se tam skrývá.

Dokument je k dispozici [zde](#) (v nastavení videa je nutné zvolit automatické české titulky). -jj-

Moje oblíbená podzimní ploštice

Od roku 2017 pozoruji v září, říjnu nebo listopadu klopušku *Pantilius tunicatus*. S délkou těla 8,0–10,2 mm se jedná o jednu z našich největších klopušek. Tělo je podlouhle oválné a jako u všech klopušek slabě sklerotizované, a tudíž poměrně měkké. Čtyřčláneková tykadla jsou mírně kratší než tělo, 2. článek je výrazně delší než ostatní. Zbarvení svrchní strany těla je světle zelené až fialově červené (s plynulými přechody) a jemně tmavě skvrnitě. Vzhledem k velikosti, typickému tvaru a zbarvení je to jen těžko zaměnitelný druh. V ČR je běžná po celém území, místy hojná. Tato klopuška žije na olších a lískách, vzácněji také na bříze nebo jiných listnatých dřevinách. Živí se vysáváním pupenů, výhonků i jiných částí hostitelských dřevin. Páření a kladení vajíček probíhá v září a říjnu. Samice kladou vajíčka do výhonků na živých větvičkách. Dospělci před zimou hynou, přežívají maximálně do listopadu. Vajíčka přezimují a brzy na jaře se z nich líhnou nymfy. Nová generace dospělců se objevuje nejdříve od poloviny srpna, častěji až od září. Mladí dospělci jsou čistě světlezeleně zbarvení, ale postupně se přebarvují do fialově červené. Fotografie je z 13. 9. 2025 z Chanovic. Ve Strakonících jsem tuto klopušku viděla 1. 10. 2021 u Billy poblíž autobusového nádraží.

Foto Eva Legátová

Eva Legátová

Použitá literatura:

RADA, S.: <http://www.naturabochemica.cz/pantilius-tunicatus/> 20. 6. 2017

Pozvánky - listopad 2025

Ekoporadna při ŠK zve:

Kurzy zdravého vaření

úterý 11. 11., nebo čtvrtek 13. 11. Vždy od 18 hod. na ZŠ Povážská (Nad Školou 560, Strakonice)

Další sezóna kurzů bude probíhat 1x měsíčně do května. Jednotlivé kurzy na sebe nenavazují, hlásit se můžete i jednorázově. Přijďte vyzkoušet netradiční postupy, nové suroviny a přípravu zdravotně přínosnějších pokrmů. Tématem listopadového kurzu bude **seitan - pšeničná alternativa masa**. Kurzovné 150 Kč, lektor Ing. Jan Juráš. Přihlašování: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Farmářské trhy Strakonice

pátek 14. 11., 12-16 hod., „Cirkusplac“ pod Hvězdou

Sezóna farmářských trhů bude zakončena listopadovým termínem. Přijďte si před zimní přestávkou doplnit zásoby farmářských a regionálních potravin a vybrat si z nabídky řemeslných výrobků a občerstvení. Na místě bude umožněn prodej drobných pěstitelských přebytků bez účastnického poplatku. Aktualizované seznamy přihlášených prodejců na: <http://farmarsketrhy.strakonice.eu/>. Kontakt: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244. Pořádá Ekoporadna při ŠK ve spolupráci s Městem Strakonice.

Zelené otazníky - Je dřevostavba smysluplným bydlením?

středa 19. 11., 18 hod., společenský sál ŠK (III. nádvoří strakonického hradu), vstupné dobrovolné

Jak dřevo jako přírodní materiál ovlivňuje kvalitu vzduchu a vnitřní prostředí stavby? Jsou dřevostavby energeticky úspornější a šetrnější k životnímu prostředí než klasické domy? Pro koho mohou být dřevostavby dobrou volbou a jaké další výhody nabízejí? Na tyto a další otázky se pokusí odpovědět projektová manažerka **Eva Minářová, MBA.** -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Přírodovědný výlet do okolí Kestřan

ÚT 4. 11. Sraz v 9:05 na strakonickém nádraží. V 9:18 jede tábořský vlak **do Putimi** (příjezd v 9:34). Půjdeme cca 7 km po zpevněných cestách a případně terénem **kolem rybníka Řežabince do Kestřan**. Odtud jede autobus např. v 13:13 nebo ve 14:37. Podle zájmu můžeme jít ještě i dalších 5 km až do Štěkně a jet odtud autobusem např. v 14:52 nebo v 16:02.

Pondělní zastavení

PO 10. 11. Setkání s literaturou, tentokrát **se vzpomínkami Dany a Emila Zátokových**. Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Ledňácci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. **Sraz v 16:00 před zámek u vývěsky ŠK. ČT 6. 11.: připomeneme si podzimní lidové zvyky, ČT 13. 11.: nasbíráme si materiál na výrobu věnečků.** Na schůzky si berte s sebou baterky. -ah-

ZO ČSOP Strakonice zve:

Přírodovědná procházka do okolí Radomyšle

NE 16. 11. Sraz v 9:05 na strakonickém nádraží. V 9:14 jede vlak do stanice Radomyšl zastávka (příjezd v 9:26). Odtud půjdeme celkem cca 10 km po zpevněných cestách a terénem kolem kostela sv. Jana a přes Domanice do Strakonice. Budeme pozorovat hlavně ptactvo. -ah-

Drobné smetí

Europarlament oslabil ochranu zemědělské půdy před erozí

Agrární lobby protlačilo faktické zrušení ochrany evropské zemědělské půdy před erozí. Plošné dotace dále nebudou vázané na šetrnost hospodaření. Více informací viz [zde](#).

Kterak docílit udržitelnějšího stravování?

Na to se pokusila odpovědět nová obsáhlá zpráva výboru EAT-Lancet. Nastínila nutnost transformace našeho potravinového systému, který by měl chránit zdroje, životní prostředí i zdraví člověka. Více se dočtete [zde](#).

V Brdech se znovu objevil rys

Rys ostrovid byl po několika letech opět zaznamenán fotopastmi v CHKO Brdy. S největší pravděpodobností se jedná o mladého jedince migrujícího ze Šumavy. Více viz [zde](#).

Z Prahy zmizí koňské povozy

Kontroverzní provoz fiakrů v centru Prahy se stane minulostí. Činnost problematická pro zvířata v náročném městském prostředí by měla být omezena výpovědí historické nájemní smlouvy. Více se dozvíte [zde](#).

Čína se zavázala k významnému snižování emisí skleníkových plynů

Činí tak poprvé v historii, ale doposud není příliš jasné, co bude vlastně nový závazek znamenat. Obsahuje totiž volnější kalkulaci vztahující se k dosud těžko identifikovatelnému vrcholu v emisích. Více viz [zde](#).

Environmentální kriminality v ČR přibývá

Mezi lety 2023 a 2024 vzrostl počet skutků kriminality environmentálního charakteru o 40 případů. Jde o činy znečišťování životního prostředí i případy týrání zvířat. Více se dočtete [zde](#). -jj-

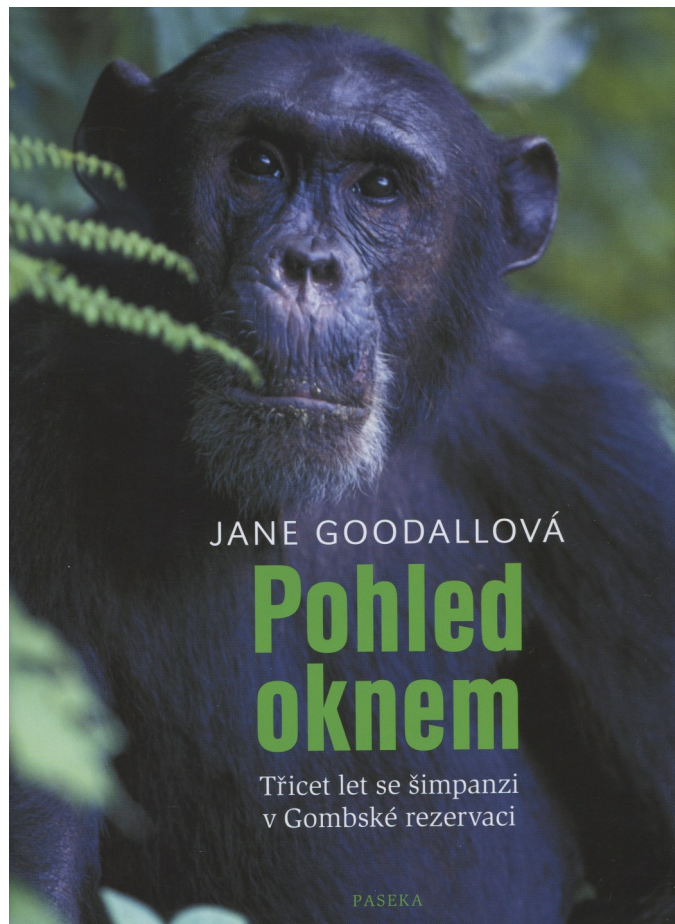
Literární okno

Pohled oknem - Jane Goodallová

Kniha v původním vydání z roku 1990 nese podtitul „Třicet let se šimpanzi v Gombské rezervaci“. Mapuje nejslavnější a v mnohém zlomový etologický výzkum Jane Goodallové, který započala ve svých 26 letech v rezervaci Gombe v africké Tanzanii. Sem přijela na popud známého antropologa Louise Leakyho jako nezkušená badatelka bez akademického titulu a snad jen díky svému nadšení, píli a houževnatosti přinesla světu jedno z nejvýznamnějších poselství. Poselství, které je z části zachyceno právě v této knize.

Zatímco se vědecký svět stále ještě handrkoval nad přesnou podobou fylogenetického stromu člověka (a vlastně se do určité míry handrkuje do dneška), Jane přichází s revolučními poznatky z oblasti biologie, ekologie a zejména etologie našich nejbližších příbuzných - šimpanzů. Udává se, že šimpanzí DNA je s tou naší shodná více než z 99 %. Ať už to bereme tak, že některé poznatky o šimpanzích nám mohou pomoci pochopit lépe nás samotné, nebo tak, že poznatky o lidech jsou v mnohém aplikovatelné na zvířecí říši, jedna věc je jistá. Námi uměle vytvořená propast mezi druhem Homo sapiens a ostatními druhy zvířat (zejména savců) je dost možná menší, než si většina z nás vůbec dokáže připustit.

Povídání o gombském tři dekády trvajícím výzkumu stojí rozkročeno mezi populární vědeckou prací a takřka románovou zápletkou. A vlastně je něco více - niternou zpověď pozorovatelky, která do šimpanzího světa pronikla možná více, než by kdy čekala. Se snahou o nepolidšťování šimpanzích příběhů se autorka ocitá veprostřed děje a její badatelský odstup se čas to rozmělnuje ve skutečných a mnohdy dramatických peripetiích pozorované skupiny, se kterou tráví podstatnou část svého života. Vlastně je těžko myslitelné, že by někdo bez takového osobního nasazení nebo v uměle vytvořených podmínkách dosáhl takové úrovně poznání.

V jednotlivých kapitolách jsou podrobně popisovány konkrétní etologické aspekty, příbuzenské vztahy a motivace. Rovněž je přiblížen život několika vybraných zvířat - např. cesta samce Goblina na vrchol hierarchie skupiny. Autorka všechny členy pozorovaných tlup pojmenovává, což příběhu dává skutečně zvláštní nádech. Na několika místech do příběhu proniká i dramatické dění zvenčí - např. ozbrojený únos čtyř studentů, kteří se podílejí na výzkumu.

Kromě neznámějšího a převratného objevu, že šimpanzi dokáží vyrábět a používat jednoduché nástroje (větvičky pro lov termitů), přispěla Jane Goodallová mnoha dalšími zásadními poznatky. Šimpanzi loví, pojídají maso, napadají se navzájem a v lidském pojetí i vraždí (a to nezřídka i mláďata). Také jsou příležitostní kanibalové. Zde se můžeme dostat k ošemetnosti hodnocení krutosti nebo přijatelnosti chování z lidského pohledu. Pokud se nám některé aspekty šimpanzího chování jeví kruté, musíme si uvědomit, že probíhají v přirozených podmínkách a jsou výsledkem evolučních mechanismů. Člověk je oproti tomu některých záležitostí schopný ze zjištěných důvodů a mnoha sofistikovanými způsoby. Dalo by se říci, že svou inteligenci využívá ke skrývání své krutosti za vznešené zájmy.

Jedna z podstatných částí knihy popisuje jakousi trestnou výpravu pozorované skupiny za záměrem vyhlazení nebo alespoň vytlačení skupiny sousední. Autorka zde rozvíjí zajímavou úvahu nad tím, nakolik máme „válčení“ zakódováno v genech. A jestli vlastně není řinčení zbraní a připravenost k boji jakýmsi evolučním hybatelem,

který nás v určitém ohledu zdokonaluje.

Při četbě můžeme místy nabýt dojmu, že šimpanzí život je složený pouze z vyhledávání potravy, páření a mocenských soubojů. Ale tak to určitě není. Autorka se jim podrobně věnuje, protože na základě těchto pozorování může vyvozovat nějaké širší závěry. A pokud sledujeme podobnost mezi šimpanzi a lidmi, bude to spíše na základě motivací, signálů nebo elementárních osobnostních rysů než na základě konkrétních činů nebo způsobů jejich provedení.

Zkoumání našich nejbližších příbuzných je fascinující především v tom, nakolik odkrývá podstatu člověka. Vědecká komunita se v tomto dopouští jednoho ze svých fatálních omylů až selhání, kdy na jednu stranu odmítá připustit tak velkou míru příbuznosti a podobnosti, aby byla aplikovatelná např. v etické rovině. Na druhou stranu šimpanze a jiné primáty na základě jejich genetické podobnosti s člověkem zneužívá k řadě krutých pokusů. „*Testujeme-li na šimpanzích účinky léků, protože se nám biologicky tolik podobají, připouštíme-li, že mozek a nervová soustava člověka a šimpanze vykazují značné shody, není logické předpokládat alespoň základní podobnost taky v pocitech, emocích a náladách obou druhů?*“ Jane Goodallová problematiku pokusů na zvířatech (šimpanzech) popisuje a hodnotí v poslední a nejsilnější části knihy. Je to vlastně jakési finále, ve kterém dosud nabyté poznatky konfrontuje se světem za zavřenými dveřmi laboratoří, do kterého se jí podařilo během své výzkumné činnosti proniknout. Pokud můžeme předchozí část knihy označit za poetickou, tato poslední kapitola je oproti tomu hořce výmluvná. Staví do nesmlouvavé roviny hodnocení nás samých jako nejvyspělejší formy života a našich činů, které jsou vzhledem k našemu poznání absurdně nemorální. Není těžké si domyslet, že právě tato životní zkušenost společně s postupující ztrátou přirozeného prostředí šimpanzů (afrických tropických lesů) nasměrovala Jane Goodallovou na dráhu environmentální aktivistky. -jj-

V dušičkových dnech

„... A podvečer přijde. Pojednou
slunce vysvitlo mrakem.

Tak тихо je. Večerní krajinou
zdiveným bloudíš zrakem,

zříš, oddaně k nebi mlčící kraj
zrosenou dívá se tvář,

zříš, zalilo zbožně stojící háj
vroucnou, laskavou září.

Krůpěje dešťové na listech
jak tiché lesnou se slzy,
vždyť tuší křovina, lístek i mech,
že zajde, že odejde brzy,

že nadchází noc, že nebude hrát
již milé. I srdce tvé ví to.

A všechno máš náhle tak hluboce rád,
a všeho je líto, tak líto...”

Nedá se nic dělat, podzim pokročil a slova z básně „Podzimní motiv“, která jsem pro vás vybrala, tu jeho nostalgickou náladu věrně vyjadřují. Ale nechci vás s přicházejícími dušičkovými dny nijak roztrpčit.

Věřím, že se vám verše Petra Kříčky (ze sbírky „Šípkový keř“) zalíbily a že i pro vás je jejich hlavní myšlenkou láska - protože ta se vždycky umí prosadit a v kontrastu se smutkem vyniká podobně jako podzimní sluníčko vyhlížející z mraků.

A pro jistotu přidám ještě prozaické vylíčení slibného času sklizně z povídky "Skřivánek" od Jindřicha Šimona Baara: „... Po polích polétovalo babí líto, sychravá mlha někdy až k samému poledni ležela na polích i lesích, než se sluníčku podařilo roztrhat ji na kusy a v bělavých mráčkách rozplášit oblohou. Kopáči na polích zapalovali hromady bramborové nati, jako z obětních oltářů vystupoval k nebi šedivý dým, sadaři klátili v aleji poslední ořechy a dotrhávali zimní jablka. Borovněm šířila se vůně vlhké, syrové země a kvečeru dunělo to v každém dvoře jako malé zemětřesení. To po dřevěných truhlících valily se sklepním okénkem proudy bramborů z pytlů rovnou do lochů...“

Foto -ah-

Poznámka: Delší verzi článku si můžete přečíst na webu strakonické ZO ČSOP [zde](#). -ah-

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- V Kompostu č. 7/2024 se píše o zajímavém způsobu pohybu samičky rejska a jejích mláďat. Drží se někdy jeden druhého, a to ústy za kořen ocasu. Vypadají jako vláček s maminkou v čele. Přírodovědci o nich říkají, že vytvářejí karavanu. Detektiv Ledňáček tehdy v závěru svého vyprávění zmínil, že se takto chovají i některá jiná mláďata, například u příbuzné bělozubky nebo u vydry.

- Že se bělozubka šedá liší od rejska obecného nebo rejsce vodního barvou špiček zubů, to se dá z jejího jména domyslet. Z dřívějšíka víme, že její příbuzní je mají červeně pigmentované - a ty její jsou bílé. Jaké jsou další rozdíly, podle nichž bychom ji mohli v přírodě aspoň s určitou jistotou určit? Je pravda, že ji sotva někdy budeme moci pozorovat déle než jen na chvíli. Můžeme ji ale najít mrtvou a prohlédnout si ji pořádně. Barvu má šedavou (i tohle víme podle jejího názvu), svrchu je tmavá a na břišku světlejší. Typické jsou pro ni zvláštní chlupy na ocásku. Kromě běžných, přiléhavých, můžeme v protisvětle nebo proti tmavému pozadí vidět ještě jiné: řídké, dlouhé, zřetelně odstávající. Také uši jsou u bělozubky o dost zřetelnější než u jejích příbuzných a nesplývají tolik s okolní srstí (viz např. video [zde](#)).

Foto Simon Tonge

doložen na Karlovarsku a předpokládá se další šíření. Možná to bude spojeno i s ústupem původních bělozubek, protože bělozubka tmavá se chová agresivně a byla by schopná ostatní rejskovité i vytlačovat. Ralf Bürglin v knížce „Radost z poznávání savců“ (2023) dokonce popisuje případy, kdy se bělozubka tmavá bránila protiútokem proti domácí kočce a zakousla se jí do tlapky nebo do rtu.

Bělozubka tmavá bývá větší než 70 mm, a tím se odlišuje od šedé. Oproti stejně velké bělobřiché se pak liší zbarvením, protože nemá zřetelně odlišenou světlejší spodní část těla.

- Jde o bělozubku nejmenší. Je to tvoreček vážící 1,2 – 2,0 gramů a měřící 35-48 mm

(to je myšleno bez ocásku, který je dlouhý ještě dalších 24-29 mm). Mládě váží 0,2 g. Jedná se o nejmenšího známého savce, pokud se řídíme hmotností. Porovnáváme-li podle velikosti těla, pak ještě o něco menší je netopýrek thajský s délkou 3 cm.

Ukážete-li ji malému dítěti na obrazovce (např. [zde](#) nebo [zde](#)), určitě ho zaujme její dlouhý šmejdivý čumáček, korálková očka i legrační tlapičky. Žije v jižní Evropě, v Malé Asii, v severní, východní a jižní Africe a v jižní Asii. Zdržuje se podobně jako naše bělozubky v zahradách, na polích, ve světlých lesích, ale i v lidských sídlech.

Jak je pro rejskovité savce typické, má i ona velmi rychlou látkovou výměnu, a kdyby se každou chvíli nenakrmila, zahynula by hladem. Střídá spánek (asi tak hodinový) s aktivitou (zhruba půlhodinovou), kdy udělá až 780 pohybů za minutu. Její neuvěřitelně rychlý srdeční tep se pohybuje v rozmezí 1200–1500 úderů za minutu – to je dvacetkrát víc než u člověka. Délka života jen málo přesahuje jeden rok, rozmnožování je časté (mláďata se rodí zhruba každé čtyři týdny) a dospívání rychlé. Čilý pohyb bělozubky nejmenší připomíná rejdní kapky rtuti. A co bychom od tak malého tvora nečekali - délka skoku může být až 20 cm! **-ah-**

Zdraví a strava

Omáčky, rostlinné smetany

Další sezónu kurzů zdravého vaření jsme zahájili prostřednictvím několika notoricky známých receptů - samozřejmě ve zdravějším provedení. Za použití rostlinných alternativ tučných mléčných výrobků, jejichž dnešní běžná a častá konzumace je jedním z přispěvatelů k vysokému výskytu civilizačních chorob, zejména kardiovaskulárních onemocnění.

„Svíčková“ na smetaně

Ingredience: větší cibule, mrkev (3-4 ks), celer (1/2 bulvy), petržel (2-3 ks), rostlinná smetana (250 ml), citrón (cca 2 lžíce), divoké koření (bobkový list, celý pepř, nové koření), sůl, drcený pepř, tymián (špetka), rostlinný olej, brusinky, rostlinná šlehačka

Postup přípravy: Na oleji orestujeme dozlatova nadrobno pokrájenou cibuli. Přidáme na kostičky pokrájenou kořenovou zeleninu a několik minut restujeme. Zalijeme vodou, ale pouze tak, aby byla zelenina ponořená. Osolíme, opepříme a ochutíme divokým kořením. Vaříme do změknutí zeleniny. Na konci přidáme rostlinnou smetanu a necháme ještě přejít varem. Odstraníme divoké koření, dochutíme citrónovou šťávou a umixujeme dohladka. Dochutíme špetkou tymiánu. Zdobíme kolečkem citrónu, brusinkami a rostlinnou šlehačkou připravenou podle návodu.

Základní kešu smetana

Ingredience: kešu (100 g), voda (200 ml), rostlinný olej (2 lžíce)

Postup přípravy: Kešu namočíme na několik hodin do vody, přidáme olej a umixujeme dohladka.

Houbová kešu omáčka

Ingredience: větší cibule, čerstvé houby (200-300 g), kešu smetana (cca 300 ml), lahůdkové sušené droždí (1-2 lžíce), ocet (1-2 lžíce), sůl (cca lžička), drcený pepř, drcený kmín (1-2 lžičky), rostlinný olej

Postup přípravy: Na oleji orestujeme dozlatova nadrobno pokrájenou cibuli. Přidáme pokrájené houby, osolíme, opepříme a ochutíme drceným kmínem. Pokud jsou houby sušší, podlijeme menším množstvím vody. Dusíme do změknutí hub. Zaprášíme lahůdkovým droždím, rozmícháme a přidáme kešu smetanu. Ochutíme octem a dle chuti dosolíme. V případě nevyhovující konzistence upravíme menším množstvím vody.

Špaldový kynutý knedlík

Ingredience: celozrnná špaldová hladká mouka (cca 400 g), sůl (lžička), cukr (lžička), čerstvé droždí (1/3 kostky), rostlinný olej (2 lžíce), voda (cca 250 ml)

Postup přípravy: Do mouky rozdrobíme droždí, přidáme sůl, cukr, olej a dobře promícháme. Postupně přidáváme vodu a důkladně zpracujeme do vláčného těsta. Necháme v teple přikryté utěrkou kynout asi 60 minut do zdvojnásobení objemu. Rozdělíme na 3-4 šišky a v osolené vodě vaříme 20-25 minut. Knedlíky často obracíme, aby nepopraskaly. Po vyjmutí z vody ihned krájíme nití nebo ostrým nožem.

Foto -jj-

Čokoládová pěna z kokosové šlehačky

Ingredience: plnotučné kokosové mléko (konzerva), hořká vícepercentní čokoláda (50 g), moučkový cukr (2 lžíce)

Postup přípravy: Konzervu kokosového mléka několik hodin vychladíme v ledničce. Do mixovací nádoby odebereme vrchní tuhou část (zhruba dvě třetiny obsahu konzervy), přidáme moučkový cukr. Na mírném ohni rozpustíme čokoládu a smícháme s kokosovým mlékem. Necháme znovu vychladit v ledničce. Několik minut šleháme do vytvoření pěny. Podáváme s libovolným ovocem. -jj-

Inspirace z Veget Festu 2

Pro úplnost přihazujeme ještě dva recepty pokrmů, které se objevily v benefiční ochutnávkové sekci v rámci 12. strakonického Veget Festu. Dobrou chuť.

Vege perník s arónií

Ingredience: celozrnná mouka (350 g), prášek do pečiva (sáček), cukr (100 g), kakao (30 g), změkklý banán, rostlinné mléko (200 ml), olej (150 ml), citrónová šťáva (2 lžíce), arónie nebo podobné ovoce (šálek)

Postup přípravy: Promísíme suché ingredience. Banán rozmačkáme a smícháme s tekutými ingrediencemi. Vše promícháme dohromady a do těsta přidáme arónii nebo jiné ovoce. Směs vlijeme do vymazaného a vysypaného plechu a pečeme cca 30 minut na 180 °C.

Řepný hummus

Ingredience: uvařená cizrna (200 g), olivový olej (6 lžic), česnek (4 stroužky), tahini (2 lžíce), červená řepa (střední bulva), citrónová šťáva (2 lžíce), sůl

Postup přípravy: Červenou řepu uvaříme doměkka. Umixujeme dohledka s ostatními ingrediencemi. Dle chuti dosolíme.

Tereza Müllerová

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Alan Šturm, Eva Legátová, Tereza Müllerová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2025

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE